

СТРАХОВИЙ АГЕНТ: СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ

Розглянуто сутність діяльності страхових агентів, визначаються правовий статус та основні функції страхових агентів на страховому ринку у сучасних умовах

Ключові слова: *страховий посередник, страховий агент, страхова компанія, страховий ринок, страхувальник*

Постановка проблеми. Під час укладання договору страхування та його супроводження страховик і страхувальник можуть користуватися послугами посередників. До числа таких відносяться страхові агенти.

Останнім часом як у світі так і в Україні відбувається активне реформування вимог до діяльності страхових агентів, що потребує відповідного визначення її сутності.

Аналіз результатів останніх досліджень і публікацій.

У вітчизняній економічній науці сутність діяльності страхових агентів досліджували такі науковці і фахівці, як В.Д. Базилевич, І.А. Габідулін, О. М.Залєтов, С.С. Осадець, В.В. Посполітак, С.Г. Хоружий, а також зарубіжні вчені А.П. Архипов, Д. Бланд, С.Б. Богоявленський, Ю.В. Дюжев, В.С. Горін, С.Л. Єфімов, М.С. Жилкіна, В.В. Тулинов, Т.А. Федорова, Ю.С. Фогельсон, В.В. Шахов, Р.Т. Юлдашев та інші. Проте питання визначення економічної сутності діяльності страхових агентів в сучасних умовах залишається невирішеним і потребує подальшого дослідження.

Метою статті є розгляд сутності діяльності страхових агентів та їх класифікації. Необхідність здійснення такого аналізу виникає ще й тому, що його результати будуть використовуватися для подальшого удосконалення страхового законодавства в частині регулювання діяльності страхових агентів.

Викладення основного матеріалу. Розглянемо підхід до визначення страхових агентів у наукових виданнях.

Д. Бланд в своїй роботі "Страховання: принципи і практика", яка стала вже бестселером на теренах СНД, визначає агента як особу, яка має агентський договір із страховиком і проводить страхову діяльність від імені страховика [1, 231].

Р.Т. Юлдашев вважає, що агентом може бути, як фізична, так і юридична особа [3, 77]. З ним погоджується Т.А. Федорова та зазначає, що така особа діє від імені страховика і за його доручення відповідно до наданих повноважень, тобто займається продажем страхових продуктів, інкасує страхову премію, оформлює страхову документацію та в окремих випадках виплачує страхове відшкодування (в межах встановлених лімітів). Основна функція страхового агента – продаж страхових продуктів [3, 433].

За С.С. Осадцем страховий агент – це довірена фізична або юридична особа, яка від імені і в межах наданих страховиком повноважень робить пропозиції страхувальникові щодо страхування ризиків, оформляє договори страхування (переважно з фізичними особами), інкасує страхову премію та виконує деякі інші операції з обслуговування договорів страхування [4, 376].

Продовжуючи цю думку, С.Л. Єфімов дає таке визначення: страховий агент – це довірена фізична чи юридична особа, від імені та за дорученням страховика здійснює в його інтересах і межах отриманих повноважень аквізицію та інші операції щодо обслуговування договору страхування [5, 412].

В.В. Шахов визначає страхового агента як аквізитор (фізичну або юридичну особу, що діє від імені страховика та за його доручення відповідно до наданих повноважень). Страховий агент укладає договори страхування, інкасує страхові внески, веде організаційно-масову роботу серед клієнтів. Права й обов'язки страхового агента визначаються договором (трудовим контрактом) зі страховиком [6, 112].

Ю.Б. Фогельсон стверджує, що страховий агент – це не стільки посередник, скільки представник страховика. На його думку, незалежно від того, чи є страховий агент співробітником страховика або працює за договором доручення, у нього обов'язково повинна бути доручення,

підписане керівником страхової компанії з її печаткою й обов'язково з датою видачі. У деяких випадках у агента-комерційного представника повноваження можуть бути визначені в його договорі зі страховиком [7, 55].

За Законом України "Про страхування" страхові агенти – фізичні особи або юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика і виконують частину його страхової діяльності, а саме: укладають договори страхування, одержують страхові платежі, виконують роботи, пов'язані із здійсненням страхових виплат та страхових відшкодувань. Страхові агенти є представниками страховика і діють в його інтересах за винагороду на підставі договору доручення із страховиком [8].

О.М. Залєтов зазначає, що страховий агент завжди представляє інтереси страхової компанії, і оскільки його послуги страхувальникам здійснюються від імені страховика, то страховий агент є частиною маркетингової мережі страхової компанії [9, 401].

М. С. Жилкіна вважає, що агент виступає як учасник ринку з боку пропозиції страхових послуг, тобто для нього пріоритетними є інтереси страховика, тому й регулюється діяльність агентів, як правило, не окремо, а разом зі страховиками [10, 12].

Концепція розвитку страхового ринку України до 2010 року, затверджена розпорядженням Кабінету міністрів України від 23 серпня 2005 р. № 369-р відносить страхових агентів до учасників страхового ринку [11, 25].

Страховий агент діє відповідно до доручення страховика чи договору про надання страхових агентських послуг. Як правило, договір про надання страхових агентських послуг, що регулює відносини між страховим агентом і страховиком, містить наступні положення:

- ім'я (назва) страхового агента;
- початок і закінчення дії договору;
- повноваження;
- сфера дії (наприклад, регіон) та правові аспекти діяльності по продажах (наприклад, відповідальність) і т.д.;
- перелік видів страхування та продуктів;
- агентська винагорода і бонуси;
- підстави і форма припинення договору;
- вимоги до страховика при належному закінченні договору і т.д.;
- місце суду.

Страхові агенти можуть здійснювати цю діяльність повний робочий день або працювати за сумісництвом. Іноді страховий агент може виконувати посередницькі доручення кількох страховиків. Страховий агент отримує комісію залежно від виду страхування, кількості і суми підписаних договорів страхування [4, 412].

Як правило, за договором про надання страхових агентських послуг або за доручення страховий агент виконує наступні функції:

- здійснює посередницьку діяльність за будь-яким видом страхування в межах повноважень, наданих страховиком, у тому числі й по видах обов'язкового страхування;
- робить необхідне сприяння оцінці страхового ризику, прийнятого на страхування, здійсненню страхової виплати при настанні страхового випадку й у сплаті страхувальником страхової премії в повному обсязі й у строки, установлені в договорі страхування;
- одержує від страховика відомості про наявність ліцензії, розмірах статутного капіталу, страхових резервів і прийнятних зобов'язань, а також інших показниках його платоспроможності й фінансової стійкості;
- оформляє необхідні документи для укладання договору страхування (страхового поліса);

– збирає із загальнодоступних джерел, не втручаючись у приватне життя страхувальника, відомості про ризик і страхувальника з метою надання страховику більш повної інформації про прийняті від страхувальника ризиках.

У масових видах страхування, при страхуванні простих, однотипних об'єктів передстрахова експертиза з метою економії часу й коштів проводиться страховим агентом і обмежується аналізом заяви на страхування й, при необхідності, анкети. При цьому страховик виходить із раніше накопиченого досвіду по типовим для таких об'єктів ризикам, враховуючи статистику виплат і довіру до відомостей, повідомленим страхувальником у заяві. Пов'язаний із цим додатковий ризик страховика може бути врахований у деякому збільшенні страхових тарифів [12, 144].

Договором про надання страхових агентських послуг або дорученням до страхового агента може бути встановлено ряд обов'язків, зокрема:

– дотримуватись вимог законодавства про страхову діяльність;

– сприяти своєчасному оформленню документів при укладанні договору страхування;

– володіти інформацією про страхові тарифи, умови страхування, про наявність ліцензії, розмірах статутного капіталу, страхових резервів і прийнятих зобов'язань, а також інших показниках його платоспроможності й фінансової стійкості;

– при оформленні договору страхування володіти необхідною інформацією про страхувальника, запропонувати йому проведення конкретних заходів, спрямованих на зниження страхового ризику й зменшення ймовірності настання страхового випадку;

– інформувати страхувальників по їхньому запиті про діючі умови страхування;

– у встановленому порядку містити й вчасно переоформляти на новий строк договори страхування;

– вести облік укладених договорів страхування й отриманих сум страхових премій за встановленою формою;

– забезпечувати схоронність страхової документації;

– зберігати конфіденційність відомостей, що становлять комерційну або іншу таємницю клієнта;

– забезпечувати своєчасне одержання страховиком інформації, що стосується істотних змін умов ризику протягом строку дії договору страхування, а також своєчасний обмін інформацією між страховиком і страхувальником при виникненні й у процесі врегулювання страхових претензій;

– організувати здійснення страхових виплат за доручення й за рахунок страховика при наявності відповідної угоди;

– інші обов'язки відповідно до законодавства.

Враховуюче вищезазначене, на нашу думку, особливої уваги та договірної регламентації вимагають такі моменти практичної діяльності як ступінь відповідальності страховика перед страхувальником за помилки свого страхового агента і ступінь відповідальності страхового агента перед страховиком і т.д.

У зв'язку з цим у розвинутих країнах світу розповсюджене страхування агентів від помилок та упущень, що передбачає страховий захист відповідальності за відшкодування шкоди при пред'явленні претензії проти страхового агента, заснованої на будь-якій дії або упущенні, скоєних агентом (або іншою особою, за дії або упущення якої агент є юридично відповідальним), при наданні їм послуг.

Страхове покриття відповідальності за відшкодування шкоди при пред'явленні претензії проти страхового агента забезпечується "на основі заяви претензій", тобто страховику надається можливість врегулювати претензію без отримання згоди страхувальника [13, 115].

Для уникнення конфліктів між страховим агентом та страховиком договором про надання страхових агентських послуг може бути передбачено:

– зобов'язання страховика не укладати аналогічних агентських договорів з іншими страховими агентами, що діють на визначеній у договорі території, або утримуватись від здійснення на цій території самостійної діяльності, аналогічної діяльності, що становить предмет агентського договору;

– зобов'язання агента не укладати з іншими страховиками аналогічних агентських договорів, які повинні виконуватись на території, повністю або частково збігається з територією, зазначеної в договорі [14, 255].

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Страховий агент (аквізитор) – особа (дієздатна фізична особа, фізична особа – підприємець або юридична особа), яка за доручення страховика здійснює страхове посередництво від його імені та за його рахунок. Посередництво страхового агента передбачає ознайомлення, пропозицію та консультування споживачів з питань підготовки до укладання договору страхування, чи з укладання договору страхування, чи з участі в супроводі та контролі виконання договорів страхування. При цьому не може розглядатись як страхове посередництво: діяльність, здійснювана самою страховою організацією чи її співробітником, відповідальність за дії якого несе така страхова організація; забезпечення споживачів інформацією непрямого характеру в контексті іншої професійної діяльності, змістом якої не є супровід споживача при укладанні чи виконанні договору страхування, управлінні збитками на професійній основі в страховій організації, управління ризиками та експертною оцінкою заявлених збитків.

Оскільки страхові агенти не є ні суб'єктами, ні учасниками властиво страхових правовідносин їх можна віднести лише до суб'єктів страхової справи. Їхня діяльність пов'язана з тим, що вони, надаючи певні послуги страхувальникові сприяють страхуванню. Виникаючи при цьому відносини є посередницькими послугами у сфері страхування. За галузеву належністю ці відносини носять цивільно-правовий характер.

Список використаних літературних джерел:

1. Страхование: принципы и практика / Сост. Д. Бланд: Пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 461 с.
2. Юлдашев Р.Т. Введение в продажу страхования или как научиться продавать надежду – М.: Анкил, 1999. – 134 с.
3. Основы страховой деятельности: Учебник / [А.П. Архипов, С.Б. Богоявленский, Ю.В. Дюжев и др.]; Отв. ред. проф. Т.А. Федорова. – М.: БЕК, 1999. – 757 с.
4. Страхування. Підручник / Керівник авт. колективу і наук, ред. С.С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
5. Ефимов С.Л. Энциклопедический словарь. Экономика и страхование. – М.: Церих-ГЭЛ, 1996. – 528 с.
6. Шахов В.В. Введение в страхование: Учеб. пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 286 с.
7. Фогельсон Ю. Введение в страховое право. Просто о сложном 2-е издание. Москва, БИК, 2001. – 224 с.
8. Закон України "Про страхування" // Урядовий кур'єр. – 2001. – 7 листопада ст. 5-12.
9. Залетов О.М. Убезпечення життя: Монографія. – К.: Міжнародна агенція "Бізон", 2006. – 688 с.
10. Жилкина М.С. Государственное регулирование деятельности страховых агентов и брокеров // Финансовая газета. Региональный выпуск. – №2. – 2000. – С. 12.
11. Хоружий С.Г., Посполитак В.В., Кушнір Б.Б., Залетов О.М. Стратегія розвитку фінансового сектору України. – К.: ДП "Видавничий дім "Козаки". – 2005. – 120 с.
12. Андеррайтинг в страховании. Теоретический курс и практикум: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности 080105 "Финансы и кредит" / А.П. Архипов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 240 с.
13. Страхование и управление риском: Терминологический словарь / Сост.: В.В.Тулинов, В.С.Горин. – М.: Наука, 2000. – 565 с.
14. Страховой бизнес: Словарь-справочник / Сост. Р.Т.Юлдашев. – М.: Анкил, 2005. – 832 с.

ЯРЕМЕНКО Надія Валентинівна – генеральний директор Європейської федерації фінансових посередників "Green Capital".

Наукові інтереси:

- державне регулювання страхової діяльності;
- страховий менеджмент;
- страхові послуги;
- маркетинг у страхуванні та перестрахованні.

Стаття надійшла до редакції: 15.04.2013 р.